

סימן קלב

הרב עמוס חזקוני / נתיבות

בענין ניקיון הגוף לתפילה

כל עבדי המלך ועם מדינות המלך יודעים את החובה להופיע בגוף נקי לתפילה לפני המלך הנכבד והנורא, ומה מאוד הזהירו הפוסקים לקנח היטב אחר עשיית הצרכים, וכלשון המשנ"ב (סימן ע"ו סקי"ח): "על כן יש לו לאדם להתעורר ולראות תמיד שיהא נקי פי הטבעת שלו ולרחצו במים או ברוק כדי שלא ישאר שמה אפילו משהו מצואה". ומקורו טהור מהגמרא ביומא (ל, א) אמר רב פפא צואה במקומה אסור לקרות ק"ש, היכי דמי, אי דנראית פשיטא אי דלא נראית לא ניתנה תורה למלאכי השרת, לא צריכא דיושב ונראית עומד ואינה נראית. ומאי שנא מצואה על בשרו, דאיתמר צואה על בשרו או שהיו ידיו בבית הכסא, רב הונא אמר מותר לקרות ק"ש ורב חסדא אמר אסור לקרות ק"ש, במקומה נפיש זוהמא שלא במקומה לא נפיש זוהמא. ע"כ. ופירש רש"י, במקומה - בנקב פי הטבעת אסור זה לקרות ק"ש. ידיו בבית הכסא - מחיצה מפסקת ובית הכסא לפניו מהמחיצה וזה הכניס ידיו דרך חור שבמחיצה. ורב חסדא אמר אסור - משום כל עצמותי תאמרנה וגו' טעמא משום כל עצמותי אבל משום זוהמת הריח לא וקשיא לרב פפא מתרוייהו. במקומה נפיש זוהמא - שחמה היא שלא יצאה לאויר ולא נתפור ריחה. ע"ש.

אלא שתמיד היה לי קשה כיצד משמע מרב פפא שהוא התכוון לצואה שבאותו מקום, הרי פשטות המלים "צואה במקומה" מורים על צואה שנמצאת במקום שלה, במקומה הקבוע שהיא נמצאת שם תדיר, ולא שייך לומר זאת על אותו מקום שמשמש כמעבר לצואה ולא כמקום לצואה. יותר מסתבר שהכוונה לצואה שעוד לא יצאה מגוף האדם, ועדיין עומדת היא בתוך פי הטבעת פנימה, ועליה שייך לומר "צואה במקומה" כי לשם נקבצת הצואה לפני יציאתה החוצה. לו יצויר ש"רוק במקומו" היה מעכב לתפילה, היה שייך לומר שהכוונה לרוק שלכלך את השפתיים ? ! ודאי שהכוונה לרוק שבתוך הפה פנימה, כי שם ביתו ומקומו. ואם כן, נראה שמדובר כאן בכלל על מקרה אחר לגמרי, מדובר כאן על מקרה מאד מסוים של אנשים שסובלים מ"עצירות" ומתקשים להתפנות בקלות, ולפעמים הצואה

עצורה בנקב פי הטבעת ללא יכולת להוציאה - לפעמים היא עצורה בפנים באופן שלא נראית לחוץ (ולזה התכוונה הגמרא "אי דלא נראית לא ניתנה תורה למלאכי השרת"), ולפעמים היא עצורה באופן שהיא כבר נראית לחוץ (ולזה התכוונה הגמרא "אי דנראית פשיטא"). גם מהמשך הגמרא ששאלה "ומאי שנא (צואה במקומה) מצואה על בשרו" משמע שצואה במקומה אינה על בשרו, דאם כן היה לה לכתוב "ומאי שנא מסתם צואה על בשרו", אלא כנראה צואה במקומה נמצאת בתוך בשרו שהיא שונה מצואה שעל בשרו. כך משמע גם מרש"י שדקדק לכתוב "בנקב פי הטבעת" ולא "בפי הטבעת" גרידא, וכן משמע גם מהמשך דבריו שכתב "במקומה נפיש זוהמא - שחמה היא שלא יצאה לאויר ולא נתפזר ריחה", ואם מדובר כאן בצואה שנשארה בפתח פי הטבעת מעשיית צרכיו, כבר יצאה היא לאויר העולם וכבר נתפזר ריחה. אותו דבר יש להסביר בדעת הרמב"ם (הלכות ק"ש פ"ג הי"א) שכתב "אבל אם היתה במקומה אף על פי שאינה נראית כשהוא עומד, הואיל ונראית כשהוא יושב, אסור לקרות עד שיקנח יפה יפה, מפני שצואה לחה היא ויש לה ריח רע", ולכאורה, מפני מה "לחה היא ויש לה ריח רע" יותר מסתם צואה? מה לי הכא מה לי התם? אלא כנראה כוונתו כדבר האמור. ותנא דמסייע לן רבינו אברהם מן ההר (על סוגיין ד"ה מצוה) שכתב "אי דנראית - שיוצא חוץ" במקום לכתוב "שיצא חוץ" בלשון עבר, כי לא מדובר באמת בצואה שכבר יצאה החוצה, אלא בצואה שחלק ממנה יוצא החוצה. כך מתיישבת בפשטות לשונו של רבינו חננאל: "צואה במקומה - כלומר [במקום] הטנופת בחורי של אדם שיוצאה ממנו", ע"ש ודוק.

והן הן דברי מרן השו"ע (סי' עו, סעיף ה) שכתב "צואה בפי טבעת אפילו היא מכוסה אסור לקרות לדברי הכל, אפילו אינה נראית כשהוא עומד ונראית כשהוא יושב" דמשמע מדבריו שיהיה מותר כאשר הצואה לא נראית גם כשהוא יושב, ואם נכון הדבר שמדובר בכלל צואה שעל הגוף, כיצד יתכן מצב שהיא לא נראית בישיבה? אלא אם נאמר שמדובר בצואה שבתוך הגוף, ולכן יתכן מצב שהיא לא נראית גם בישיבה. שוב ראיתי שכדברים האלה ממש כתב היעב"ץ במור וקציעה (סימן פ"א) וזה לשונו: "נ"ל דלא דמי, דצואה במקומה ענין אחר הוא לגמרי, שתחובה בפי הטבעת באופן שאינה נראית אלא מיושב כדאוקי לה בגמרא, וטעמא דנפיש זוהמא שהיא חמה עדיין כפירוש רש"י שם, ולהא ודאי לא חיישינן מספיקא, דמילתא דלא שכיחא היא, דודאי אף הקטנים כשהן נצרכין לנקביהן גומרינן יציאתן כגדולים, ומה ענין שאין מקנחין לכאן, דאפילו נימא דהכי הוא, הוה ליה צואה על

בשרו, דכיון דמכוסה שריא אפילו לגבי ידיה, ואפילו בודאי ולחה, כ"ש בספק ויבשה ע"פ הרוב. ונראה דלית לן בה". וראה גם להרב ערוך השולחן (סימן עו סעיף ט) שכתב כך: "צואה במקומה והיינו בפי הטבעת אסור לקרות ק"ש, אך אם אינה נראית לחוץ מותר, דלא ניתנה תורה למלאכי השרת, דיש בני אדם שנדחקין לנקביהן והצואה עומדת בפי הטבעת ואינו יכול להוציאה, אך אם נראית מקצתה לחוץ כשהוא יושב, אע"פ שכשעומד אינה נראית אסור, ולא דמי לצואה על בשרו שמותר לרוב הפוסקים כמ"ש בסעיף ה' משום דבמקומה נפיש זוהמתה".

דאי לא תימא הכי, הגע עצמך כיצד בתקופת התלמוד קינחו בצורה "שלא ישאר שמה אפילו משהו מצואה" כלשון המשנ"ב, הרי מלבד שבזמנם קינחו באבנים ובעשבים (שבת פא, א, ב) שאינם מאפשרים ניקיון ברמה הזאת, הם גם נהגו להתפנות בחשיכה כשהחושך יכסה ארץ (ברכות סב, א), ולא היה באפשרותם לוודא שקינחו היטב כשתחשכנה עיניהם מראות. מדוע אם כן נכתבה הלכה זו בזמנם, הלכתא למשיחא? ! אם יש מלין השיבני דבר כי חפצתי צדקך.

לפי האמור, יתכן שאין בעיה בכללן צואה שנשאר בפי הטבעת יותר ממקום אחר שבגופו, כל הבעיה מתחילה במקרה שהצואה עצורה בפי הטבעת ובאופן שהיא נראית לחוץ. כמובן שאין הדברים להלכה ולמעשה, מנחה היא שלוחה לחברים מקשיבים, ישוטטו רבים ותרבה הדעת.

מוקדש לרפואתו השלימה והמהירה

של אבי מורי רבי יעקב ישראל בן מזאלה חדאד הי"ו

אל נא רפא נא לו, והצמח לו ישועה בקרוב אמן.